

Azərbaycan dünyanın cazibə mərkəzinə çevrilib

Beynəlxalq güclər Zəngəzur dəhlizinin açılmasında maraqlıdır

Dünyada yeni düzənin formalaşması uğrunda açıq savaş gedir. Əvvəllər bu mövqe müharibəsi diplomatik görüşlərdə bağlı qapılar arxasında baş verirdi. İndi isə mübarizə döyüş meydanlarına köçərək açıq savaş müstəvisinə keçib. Bu üzdən dünya özünün ağırlı günlərini yaşayır.

Yaşadığımız əsrdə ticarət və maliyyə məsələləri elə səviyyədə bir-birinə bağlanıb ki, onu hissələrə ayıranda iqtisadi inkişafa çox böyük zərər dəyir. Üstəlik, qarşılıqlı məlum sanksiyalar. Elə buna görə Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) cari maliyyə ili üçün proqnozu ürəkaçan deyil. BVF-nin direktoru Kristalina Georgiyeva "Biz 2023-cü ilin daha çətin il olacağını gözləyirik" proqnozunu boş yerdən verməmişdir. İndiki məlum qarşıdurmalar fonunda özgə nə gözləniləndir ki...

Açıq desək, dünyada gedən bu qarşıdurmaya ABŞ-lə Çin öndərlik edir. Gərginlik ABŞ-nin birinciliyi əldən verməmək istəyi, Çinin isə səsiz şəkildə birincilik səviyyəsinə yaxınlaşması üzündən baş verir. Dünyanın aparıcı beyin mərkəzlərinin və tanınmış iqtisadçıların proqnozlarına görə, Çin 2030-cu ilədə dünyada iqtisadi güc kimi ABŞ-ni ötərək birinci yerdə qərarlaşacaq. Təbii ki, Amerika bununla razılaşmır, məqbul və ya qeyri-məqbul üsullardan istifadə edib prosesi öz xeyrinə dayandırmaq istəyir.

Sual yarana bilər: bəs Azərbaycan bu proseslərdə hansı yerdə qərarlaşıb? Cavab çox sadədir: baş verən proseslərin düz ortasında. Ona görə ki, Çinin inkişafı Orta dəhlizdən asılıdır. Çin təkə Avropa ilə 1,5 trilyon dollarlıq qarşılıqlı ticarət aparır. Bununla yanaşı, ÇXR Orta Şərq və Şimali Afrika ilə olan ticarətini də artırmaq istəyir. Azərbaycan isə Orta dəhlizdə açar ölkədir. Ölkəmiz həmçinin "Şimal-Cənub" beynəlxalq marşrutunda bu statusdadır. İndi sözün həqiqi mənasında Azərbaycan dünyanın cazibə nöqtəsinə çevrilib.

Bir-biri ilə ciddi rəqabət aparan Çinlə ABŞ son vaxtlar ortaq mövqə nümayiş etdirirlər. Aralarında olan əsas fərq isə dəhlizə siyasi nəzarət məsələsində üstünlük əldə etmək istəyidir. Bu üzdən son dövrlər ABŞ Orta Asiyadakı türk dövlətləri ilə münasibətləri yaxşılaşdırmaq üçün söy göstərir. Amerikanın yüksək çinli məmurlarının həmin ölkələrə səfərlərini intensivləşməsi də bununla bağlıdır. Rusiya Ukrayna ilə müharibədən əvvəl Orta dəhlizin fəaliyyətinə mane olmaq istəyirdi. Şimal qonşumuz bunu Çindən Avropaya gedən marşruta alternativ kimi gördü. Ukrayna ilə

müharibədən sonra isə özü məcburən Orta dəhlizin fəaliyyətində maraqlı ölkəyə çevrilib.

Məlumdur ki, 44 günlük müharibədəki zəfərimizdən sonra regionda yeni reallıq yaranıb. Bu reallıq indiki beynəlxalq əhəmiyyət qazanır. Yəni çoxlarının maraq göstərdiyi Orta dəhliz yeni imkanlar əldə edir. Zəngəzur dəhlizi hesabına bu qlobal marşrutla yükləri daha geniş coğrafiyaya təhlükəsiz və tez çatdırmaq mümkün olacaq. Çünki Zəngəzur dəhlizi Türkiyə vasitəsilə Yaxın Şərqə və Şimali

Afrikaya yüklərin sürətlə çatdırılmasında ən önəmli marşrutdur.

Yəqin elə bu səbəbdəndir ki, son vaxtlar ABŞ Orta dəhlizlə bağlı açıq mövqə bildirərək onun əhəmiyyətini vurğulayır. ABŞ-nin Ticarət katibinin qlobal bazarlar üzrə köməkçisi, eyni zamanda Ticarət Xidmətləri üzrə baş direktoru Arun Venkataraman aprelin əvvəlində Bakıda olarkən demişdir: "ABŞ Orta dəhlizin inkişafını dəstəkləyir. Bu təşəbbüsün inkişafı, Orta dəhlizin tam işlək vəziyyətə gətirilməsi ticarət imkanlarını, dövriyyəni artı-

racaq". Göründüyü kimi, Amerika dövləti də Zəngəzur dəhlizinin, yəni regionda kommunikasiyaların açılmasında və ticarət dövriyyəsinin artmasında maraqlıdır.

Məlumdur ki, Zəngəzur dəhlizinin istifadəyə verilməsinə qarşı İran birbaşa, Fransa isə dolayısı ilə mane olmaq istəyir. İranın bu yolun açılmasını istəməməsinin səbəbi, heç də bəyan etdiyi kimi, bölgədə mövcud sərhədlərin dəyişdirilməsi deyil. Çünki bu zaman sual olunur: Zəngəzurdan keçən keçmiş marşrutun bərpası hansı ölkə-

nin ərazi bütövlüyünü pozur? Amma İran bu suala cavab vermək əvəzinə, "sərhədlərin pozulması bizim qırmızı xəttimizdir" deyib durur.

İranın bu mövqeyinin nə sərhədlərin dəyişməsi, nə də Ermənistanla olan xüsusi sevgisi ilə əlaqəsi var. Onun qarın ağırsı itirəcəyi milyardlarla dollar, həmçinin təcrid bölgədə və dünyada əhəmiyyətsiz ölkəyə çevrilmək qorxusudur. Torpaqlarımızı işğaldan azad edən kimi İran qaça-qaça gəlib ölkəmizə Zəngəzur dəhlizinin cəmi 5 kilometr məsafəsində Naxçıvana yeni yolun çəkilməsini təklif etdi. Azərbaycan üçün məqbul olan bu təşəbbüsə müsbət cavab verildi. Çünki alternativlər nə qədər çox olarsa, ölkəmizin xeyrinədir. Lakin sən demə, İran bu yolla Zəngəzur dəhlizinin çəkilməsinin qarşısını almaq istəyirmiş və bu məqsədlə tələm-tələsik Araz çayı üzərindən körpü tikilməsi barədə ölkəmizlə razılığa da gəlmişdi. Sonra görəndə ki, Azərbaycanın Zəngəzur dəhlizinin açılmasında mövqeyi qətidir, başladı təxribatlarla. Bu məsələdə İranın narahatlığını başa düşmək o qədər də çətin deyil. Cənub qonşumuz qeyd etdi-

yimiz hiyləgər diplomatik gedişlə həm dünyanın ən önəmli nəqliyyat marşrutunu, həm də türk dünyasının birliyini nəzarət altına almaq istəyir. Düşünür ki, bu cür hiyləgər gedişlə həm siyasi, həm də iqtisadi dividendlər qazana biləcək.

Prezident İlham Əliyev İranın bu məkrli siyasətini gördüyü üçün Zəngəzur dəhlizinin açılmasını təkidlə tələb edir. Dövlət başçısı ölkəmiz və bütün dünya üçün əhəmiyyətli olan bu marşrutun İranın sürüşkən siyasətindən asılı vəziyyətə düşməsinə imkan vermir. Ən önəmlisi isə dünyanın gələcəyində önəmli rol oynayacaq türk dünyasının birliyinə İran rejiminin əngəl olmaq imkanlarını sıfıra endirir. Prezident İlham Əliyevin "Ermənistan istəsə də, istəməsə də Zəngəzur dəhlizi açılacaq" ifadəsi təsadüfi deyil.

Bu gün Zəngəzur dəhlizinin açılmasında maraqlı ölkələrin gücü İrandan qat-qat çoxdur. Birləşmiş Krallıq, Avropa Birliyi, Çin, Rusiya Zəngəzur dəhlizinin açılmasına birbaşa dəstək verirlər. Artıq ABŞ-nin də mövqeyi bəllidir. O ki qaldı, N.Paşinyanın aradabir səsləndirdiyi "Zəngəzur dəhlizi açılmayacaq" bəyanatına, bunu ciddiylə almaq lazım deyil. Ermənistanın ilk prezidenti Levon Ter-Petrosyanın dediyi kimi, "İndi heç kəs Ermənistanın fikrini soruşmur".

Rüstəm KAMAL,
"Azərbaycan"